ІТ-ПІДПРИЄМНИЦТВО НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ: СПРОБА СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНОЇ ПЕРІОДИЗАЦІЇ

Андрій Сідляренко

Андрій Сідляренко,
викладач
приватна установа
«Університет "Київська школа економіки"»
(м. Київ, Україна)

Andrii Sidliarenko,
Lecturer
Private Institution "Kyiv School
of Economics University" (Kyiv, Ukraine)

asidliarenko@kse.org.ua
https://orcid.org/0000-0002-5130-7657

УДК 94(477)
DOI 10.15407/mics2026.01.221

Creative Commons – Attribution-ShareAlike
4.0 International – CC BY-SA 4.0

На основі аналізу наукових праць, аналітичних звітів, журналістських ретроспектив і нормативних документів у статті запропоновано соціально-історичну періодизацію розвитку ІТ-підприємництва в Україні з 1991 року до початку 2020-х років. Дослідження спирається на методи соціальної історії, що дозволяє розглядати ІТ-підприємництво не лише як економічну або технологічну діяльність, а і як частину ширших соціальних трансформацій. У центрі уваги перебувають не лише кількісні показники зростання галузі, а передусім зміни у способах організації праці, професійних практиках, формах взаємодії та соціальних уявленнях.

У межах запропонованої періодизації виокремлено п'ять основних етапів, що відображають послідовну еволюцію ІТ-підприємництва в Україні. Вони охоплюють перехід від поодиноких ініціатив і перших ІТ-фірм 1990-х років, які діяли в умовах інституційної невизначеності та обмеженого доступу до ринків, до формування у 2010-х роках структурованої індустрії з усталеними організаційними моделями, розвиненою спільнотною інфраструктурою та зростаючим продуктовим сегментом. Простежується зміна логіки підприємництва — від сервісно-орієнтованих моделей до появи компаній, що створюють власні технологічні продукти й інтегруються у глобальні виробничі ланцюги.

Фокус статті зосереджено на кількох взаємопов'язаних вимірах: еволюції організаційних структур ІТ-компаній, трансформації професійних ролей і моделей праці, становленні внутрішньої культури ІТ-галузі, а також формуванні зовнішніх уявлень про ІТ-фахівців як окремий соціальний прошарок. Показано, що розвиток ІТ-підприємництва в Україні відбувався нерівномірно та значною мірою визначався поєднанням глобальних ринкових впливів і внутрішніх соціальних чинників, зокрема професійної самоорганізації та горизонтальних зв'язків усередині спільноти.

Запропонована соціально-історична періодизація не претендує на остаточність, однак створює аналітичну рамку для подальших досліджень історії ІТ-підприємництва в Україні та може бути використана для поглибленого аналізу окремих етапів, практик і соціальних трансформацій, пов'язаних із розвитком цифрової економіки.

Ключові слова: ІТ-підприємництво, періодизація, ІТ-галузь України, соціальна історія, професійна спільнота, ІТ-фахівці, соціальні уявлення, організаційні структури.

ВСТУП

Інформаційні технології стали одним із ключових чинників економічного та соціального розвитку України упродовж перших трьох десятиліть після відновлення незалежності. Від появи перших ІТ-фірм у 1990-х роках, що функціонували в умовах пострадянських трансформацій і мінімальної інституційної підтримки, до формування у 2010-х роках повноцінних продуктових компаній, інтегрованих у глобальні ринки, українське ІТ-підприємництво пройшло складний шлях становлення. Попри те, що нині ІТ-компанії забезпечують значну частку валютних надходжень та формують один із найдинамічніших секторів національної економіки[1], історія ІТ-підприємництва залишається без достатньої уваги в розрізі наукових досліджень.

Перші кроки були зроблені на початку 1990-х: зокрема 19 грудня 1990 року відбулося перше підключення України до глобального інтернету завдяки зусиллям фахівців компанії «Технософт»[2], а вже 1991 року була заснована одна з перших сервісних ІТ-компаній — «Інфоком», створена як спільне підприємство Мінзв'язку та німецького партнера[3]. Компанія «Інфоком» розбудовувала першу національну мережу передавання даних і забезпечила Україні доступ до системи SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications — міжнародна міжбанківська система передавання інформації та здійснення платежів) завдяки співпраці з іноземними інституціями. У середині 1990-х з'явилися перші венчурні фонди (зокрема WNISEF у 1994 році), які започаткували інвестиції в технологічні компанії, а наприкінці десятиліття почали діяти перші українські вебпортали та онлайн-ЗМІ[4]. Саме на основі закладених тоді фундаментів інфраструктури почав формуватися національний сегмент інтернету та зароджуватися ІТ-бізнес. З часом, через ініціативу приватних компаній і спеціалістів, у країні з'явилися перші інтернет-провайдери й ІТ-компанії, що поклало початок сучасному ІТ-підприємництву.

На початку 2000-х ІТ-сектор України динамічно зростав, переважно завдяки аутсорсинговим послугам для закордонних ринків. У 2010-х роках галузь перетворилася на одного з лідерів експорту: українські ІТ-компанії здобули репутацію постачальників висококваліфікованих інженерних рішень по всьому світу. Уже станом на 2017 рік ІТ-послуги посідали 3-тє місце серед експортних послуг (після послуг з перероблення товарів та трубопровідного транспорту), а в першому півріччі 2018 року їхній обсяг випередив трубопровідний транспорт, вивівши галузь на 2-ге місце[5]. Показовою є й оцінка Марії Шевчук, виконавчої директорки Асоціації ІТ

1. DOU, «Які країни приносять найбільше виторгу українському ІТ. Аналітика ІТ-експорту за рік», 12 лютого 2025, https://dou.ua/lenta/articles/it-export-in-2024/.
2. С. Чапліч, «Історія українського інтернету», ProIT, 2 січня 2025, https://proit.ua/istoriia-ukrayinskogho-intiernietu/.
3. Ibid.
4. Ibid.
5. BRDO і IT Ukraine Association, Розвиток української ІТ-індустрії. Аналітичний звіт (Київ, квітень 2017), https://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2017/04/Ukrainian_IT_Industry_Report_UKR.pdf.

Ukraine: «Український експорт ІТ-послуг продовжує залишатися важливим складником економіки. Насамперед, звісно, завдяки експорту комп'ютерних послуг»[6].

Відповідно до Методологічного коментаря до статистики зовнішнього сектора України, говорячи про експорт ІТ-послуг, маємо на увазі «телекомунікаційні, комп'ютерні та інформаційні послуги, що включає плату за послуги зв'язку, радіо- і телевізійного мовлення; використання мережі Інтернет; оброблення баз даних; технічне обслуговування та ремонт обчислювальної техніки; плату за використання програмних продуктів без права копіювання та розповсюдження; плату за послуги інформаційних агентств, агентств новин; передплату періодичних видань»[7].

Попри загальне скорочення експорту послуг на 10,9 % у першому півріччі 2025 року, частка ІТ-послуг (телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних) зросла з 38,5 % до 43 %, а частка саме комп'ютерних послуг — з 37,5 % до 42,1 %[8]. Крім того, у 2024 році в Україні налічувалося щонайменше 1138 ІТ-компаній[9], що відображає значний рівень структурної зрілості галузі.

Це означає, що ІТ-індустрія стала найбільшим експортером послуг і одним з ключових чинників надходження валюти в економіку. Галузь налічує тисячі компаній та сотні тисяч фахівців: в Україні діє понад 2150 ІТ-компаній, які в сумі працевлаштовують понад 300 000 спеціалістів[10]. Українські інженери здобули визнання у сфері розроблення програмного забезпечення, кібербезпеки, штучного інтелекту тощо. Навіть в умовах економічних викликів і війни ІТ-сектор демонструє відносну стійкість та адаптивність, продовжуючи приносити значні експортні доходи країні.

Враховуючи стрімкий розвиток і вагомий внесок цієї галузі, дослідження історичних етапів становлення українського ІТ є актуальним питанням. Аналіз витоків та еволюції ІТ-сфери в Україні дозволяє краще зрозуміти фактори її успіху та виклики, з якими вона стикалася.

Попри зростаючий масив публікацій, присвячених економічним показникам, експортному потенціалу або окремим етапам розвитку ІТ-галузі, в українській історіографії немає спроб цілісної соціально-історичної періодизації ІТ-підприємництва як окремого соціального явища. У цій статті вперше здійснюється спроба формування соціально-історичної періодизації розвитку ІТ-підприємництва в Україні після 1991 року.

6. Digital State UA, «IT-послуги стали головним драйвером експорту України у 2025 році», 25 серпня 2025, https://digitalstate.gov.ua/uk/news/it-outsourcing/it-posluhy-staly-holovnym-drayverom-eksportu- ukrayiny-u-2025-rotsi.
7. National Bank of Ukraine, Balance of Payments: Methodological Notes, accesed December 5, 2025, https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BoP_methodological_notes.pdf.
8. National Bank of Ukraine, External Sector Statistics: Trade in Services, accesed December 5, 2025, https://bank.gov.ua/files/ES/Trade_m.pdf.
9. DOU, «Найкращі ІТ-роботодавці 2024», 6 січня 2025, https://dou.ua/lenta/articles/ratings-2024-summary/.
10. Digital State UA, "Ukraine's IT powerhouse: innovation without limits", accesed December 5, 2025, https://digitalstate.gov.ua/news/it-outsourcing/ukraines-it-powerhouse-innovation-without-limits.

СТАН ІСТОРІОГРАФІЇ

Перші спроби задокументувати історію інформаційних технологій в Україні були здійснені на початку 2000-х років. Зокрема Б. Малиновський у своїй праці «Відоме і невідоме в історії інформаційних технологій в Україні» (2004) подав ґрунтовний огляд розвитку обчислювальної техніки та ІТ у радянський і ранній пострадянський періоди[11]. Ця робота висвітлює створення перших комп'ютерів в Україні, роль Інституту кібернетики та інших наукових установ, а також перші кроки незалежної України у сфері ІТ. Завдяки дослідженню Малиновського базові історичні віхи — від розроблення перших ЕОМ до зародження інтернет-мережі — отримали наукове осмислення.

Натомість подальший розвиток ІТ-підприємництва у 2000–2010-х роках менш повно відображений у науковій літературі. Лише останнім часом з'явилися окремі дослідження, що аналізують сучасний стан і тенденції цієї галузі. Наприклад, економісти О. Карий, Л. Гальків та А. Цапулич запропонували періодизацію становлення ІТ-сфери України, виокремивши п'ять етапів її розвитку[12]. У їхній роботі також розглянуто чинники і механізми державної політики, що впливали на ІТ-ринок, та проаналізовано особливості підприємництва в галузі. Також серед новітніх публікацій із цієї тематики можна виокремити статтю Л. Шимановської-Діанич та Р. Лахижі (2025), у якій проаналізовано розвиток ІТ-бізнесу в Україні у фокусі становлення корпоративної культури[13]. Подібні дослідження свідчать про зростання інтересу наукової спільноти до історії ІТ, однак вони радше окреслюють загальні тенденції і не зосереджуються детально на історичній еволюції галузі. Станом на сьогодні відчутною є нестача саме історико-аналітичних праць, що комплексно охоплювали б розвиток українського ІТ від 1990-х до 2020-х років.

Через недостатність ґрунтовних наукових досліджень частину фактологічної бази про становлення та розвиток ІТ в Україні доводиться формувати на основі галузевих звітів, журналістських матеріалів та спеціальних оглядових проєктів. У цьому сенсі вони виконують роль хронік, що документують процес трансформації сектора у реальному часі.

Один із прикладів — аналітичний звіт «Розвиток української ІТ-індустрії» (2018), підготовлений Асоціацією IT Ukraine спільно з BRDO[14]. Звіт не лише містить статистику експорту й структури ринку, а й окреслює організаційні зміни всередині

11. Б. Малиновський, *Відоме й невідоме в історії інформаційних технологій в Україні* (Київ: Інтерлінк, 2004).
12. О. Карий, Л. Гальків і А. Цапулич, «Розвиток ІТ-сфери України: чинники та напрями активізації», *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»* 5, № 1 (2021): 42–55, https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/may/23587/210488verstka-44-57.pdf.
13. Л. Шимановська-Діанич і Р. Лахижа, «Розвиток ІТ-бізнесу в Україні у фокусі становлення корпоративної культури», *Сталий розвиток економіки* 5 (56) (2025): 459–467, https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/1538/1487.
14. BRDO і IT Ukraine Association, Розвиток української ІТ-індустрії. Аналітичний звіт.

галузі: зростання ролі професійних асоціацій, оформлення кадрових практик, появу механізмів саморегуляції. Звіт дозволяє побачити, як у 2010-х роках галузь переходила від неформальних структур до формалізованої з ознаками секторальної політики.

Інший приклад — спецпроєкт Liga.Tech «30 років ІТ в Україні: як це було» (2021)[15], що у хронологічному форматі подає ключові віхи розвитку українського ІТ. Проєкт базується на матеріалах медіа, інтерв'ю з підприємцями, архівних хроніках. Матеріали цього спецпроєкту відображають внутрішню логіку перетворень у самій галузі: зміну моделей організації команд, перехід від інженера-універсала до структури з поділом на ролі, виникнення перших ІТ-кластерів і професійних об'єднань. Це дозволяє простежити соціальні й культурні аспекти розвитку підприємницьких практик у сфері ІТ.

«Історія українського інтернету», опублікована на порталі ProIT (2025)[16], зосереджується на процесах становлення інтернет-інфраструктури в Україні у 1990-х роках. У роботі зафіксовано появу перших інтернет-вузлів, початок комерційного доступу до мережі, реєстрацію домену .ua, розвиток технічних протоколів. Робота дає змогу краще зрозуміти інституційні й технологічні умови, в яких з'явилися перші ІТ-компанії, орієнтовані на роботу в нових цифрових середовищах.

Метою статті є здійснення спроби соціально-історичної періодизації становлення ІТ-підприємництва в Україні після 1991 року на основі аналізу соціальних трансформацій, організаційних змін і професійних практик у межах галузі.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Пропонується розглядати ІТ-підприємництво не лише як економічне явище, а як складник ширших соціальних трансформацій, що відбувалися в українському суспільстві після 1991 року. Такий підхід дозволяє зосередитися не тільки на інституційних змінах, статистичних показниках чи державній політиці, а передусім — на формах самоорганізації, професійних практиках, соціальній структурі та культурі спільноти, що формувалася довкола розвитку інформаційних технологій.

Важливим елементом аналізу є розвиток горизонтальних зв'язків усередині цієї спільноти: поява ІТ-кластерів, платформ взаємодії між компаніями, культури спільного навчання та інститутів обміну досвідом. У цьому сенсі ІТ-індустрія в Україні постала не просто як економічна галузь, а як соціальна екосистема, що поєднувала трудову мобільність, підприємництво, фахову солідарність і технологічну інноваційність.

Окремої уваги заслуговує процес перетворення ІТ-фахівців на публічно видиму, а з часом і символічно вагому соціальну групу. Якщо у 1990-х роках «айтішник» за-

15. Liga.Tech (Liga.net), 30 років ІТ в Україні. Як це було, дата звернення 5 грудня 2025, https://project.liga.net/projects/it_history/.
16. Чапліч, «Історія українського інтернету».

лишався переважно малопомітним технічним фахівцем, то у 2010-х він став складником публічних уявлень про новий креативний клас, який уособлює модерність, глобальну інтеграцію та цифрову компетентність.

Дослідження спирається на підходи соціальної історії, яка сформувалася у другій половині XX століття як альтернатива традиційній політико-інституційній історії. У межах цього підходу історичний аналіз зосереджується не лише на формальних інституціях і нормативних рішеннях, а передусім на повсякденних практиках, формах самоорганізації та досвіді учасників соціальних процесів. Як показано у праці Е. Томпсона «The Making of the English Working Class» (1964), історичні трансформації значною мірою відбуваються через активну участь самих соціальних акторів, які не просто реагують на зовнішні умови, а фактично беруть участь у «власному творенні» нових соціальних структур, професійних ідентичностей і моделей колективної дії[17].

Розвитком цієї логіки у сфері вивчення технологій стала соціальна історія технологічних галузей, у межах якої дослідники зосереджуються не на внутрішній технічній еволюції, а на соціальних процесах, що супроводжують створення, впровадження й використання технологій. Показовим у цьому контексті є підхід Клода Фішера, реалізований у праці «America Calling: A Social History of the Telephone to 1940» (1992), де технологічні зміни аналізуються через призму соціальних практик, організаційних форм і моделей взаємодії, що формувалися довкола розвитку засобів зв'язку[18]. Така перспектива дозволяє розглядати технологію як складову ширших соціальних процесів, а не як автономний чинник історичних змін.

Подальший розвиток соціально-історичного аналізу інформаційних технологій представлений у дослідженнях професійних спільнот, зокрема в праці Н. Енсментера «The Computer Boys Take Over» (2010)[19]. У ній становлення комп'ютерної індустрії розглядається через процеси професіоналізації програмістів, трансформацію їхнього соціального статусу, боротьбу за експертну легітимність і формування специфічної культури праці. Такий підхід демонструє, що розвиток ІТ визначається не лише технічними інноваціями або ринковими стимулами, а й внутрішньою соціальною організацією професійного середовища.

Отже, соціально-історичний підхід дає змогу простежити внутрішню логіку розвитку ІТ-підприємництва в Україні: від поодиноких інженерних ініціатив і неформальних команд до структурованої галузі з виразною спільнотною інфраструктурою та публічною соціальною присутністю, поєднуючи вивчення організаційних змін, професійних практик і трансформацій соціальних уявлень. Це і покладено в основу запропонованої періодизації.

17. E. Thompson, *The Making of the English Working Class* (New York: Pantheon Books, 1964).
18. C. Fischer, *America Calling: A Social History of the Telephone to 1940* (Berkeley: University of California Press, 1992).
19. N. Ensmenger, *The Computer Boys Take Over: Computers, Programmers, and the Politics of Technical Expertise* (Cambridge, MA: MIT Press, 2010).

З огляду на це, дослідження зосереджується на таких аналітичних площинах:

- еволюція організаційних структур ІТ-компаній — від неформальних команд початку 1990-х років до складних багаторівневих корпорацій;
- трансформація професійних ролей і моделей праці — від універсального «технаря» до розподілених команд із продакт-менеджерами, дизайнерами, QA-фахівцями, рекрутерами та іншими спеціалізаціями;
- становлення внутрішньої культури ІТ-галузі як окремого професійного середовища;
- формування зовнішніх уявлень про ІТ-фахівців як соціальний прошарок — із притаманними йому уявленнями про успіх, мобільність, гнучкість і неформальність.

Таким чином, періодизація розвитку ІТ-підприємництва в Україні в межах цього дослідження ґрунтується не лише на формальних економічних або інституційних зламах, а передусім на змінах у соціальній організації галузі, структурі спільноти та уявленнях про ІТ-фахівців у суспільстві. Такий підхід дозволяє зосередитися на внутрішній логіці розвитку галузі.

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ

Розвиток ІТ-підприємництва в Україні після 1991 року не був лінійним процесом і відбувався через низку послідовних етапів, кожен з яких мав власну внутрішню логіку, домінантні форми організації та характерні соціальні практики. Запропонована нижче періодизація ґрунтується на поєднанні хронологічного підходу з аналізом змін у соціальній організації галузі, професійній структурі ІТ-спільноти та зовнішніх уявленнях про ІТ-підприємництво. В її основу покладено не лише формальні економічні або інституційні злами, а передусім трансформації способів ведення ІТ-бізнесу, моделей праці та механізмів самоорганізації, що дозволяє простежити еволюцію галузі від поодиноких підприємницьких ініціатив до структурованої індустрії з розвиненою спільнотною та інституційною інфраструктурою.

Період 1991–1996 років є початковим етапом становлення ІТ-підприємництва в незалежній Україні. У цей час інформаційні технології починають поступово виходити за межі науково-дослідних установ, державних обчислювальних центрів і технічних підрозділів великих підприємств та набувати форм комерційної діяльності. Виникнення перших ІТ-фірм відбувалося в умовах глибоких пострадянських соціально-економічних трансформацій, відсутності спеціалізованого правового поля для ІТ-бізнесу та мінімальної інституційної підтримки підприємницьких ініціатив у сфері високих технологій.

Розвиток інформаційних технологій в Україні на початку 1990-х років визначався поєднанням радянської науково-технічної спадщини з новими, ще нестабільними ринковими практиками, що лише починали формуватися після розпаду СРСР[20].

20. Малиновський, *Відоме й невідоме*.

Саме в цьому контексті з'являються перші ІТ-фірми, засновані інженерами та фахівцями з технічною освітою, які використовували власні професійні компетенції, особисті контакти та обмежені міжнародні зв'язки для виконання перших комерційних замовлень[21]. Професійна структура фахівців у цей період характеризувалася високим рівнем універсальності. Один і той самий «айтішник» нерідко поєднував функції програміста, системного адміністратора, консультанта і менеджера, що було зумовлено як малим масштабом компаній, так і відсутністю спеціалізованого ринку праці в галузі інформаційних технологій[22]. Така модель праці сприяла формуванню професійної культури, основаної на автономії, самонавчанні та практичній орієнтації на розв'язання конкретних технічних завдань.

До таких ранніх прикладів ІТ-підприємництва належать компанії ELEKS (заснована у 1991 році)[23] та SoftServe (1993 рік)[24], які виникли як невеликі інженерні колективи без чітко вибудуваної корпоративної ієрархії, формалізованих бізнес-процесів чи довгострокових стратегій масштабування. Організаційна структура цих компаній на початковому етапі була максимально гнучкою й неформалізованою, що відповідало умовам нестабільного економічного середовища та обмеженого внутрішнього ринку.

У суспільному сприйнятті цього періоду ІТ-фахівці ще не формують окремого соціального прошарку. Вони залишаються малопомітною групою технічних спеціалістів, пов'язаних із комп'ютеризацією, обслуговуванням інформаційних систем і виконанням специфічних інженерних завдань. Лише наприкінці періоду з'являються перші уявлення про ІТ як потенційно перспективну сферу професійної самореалізації та підприємництва, що, однак, ще не набуває масового характеру[25].

У другій половині 1990-х — на початку 2000-х років ІТ-підприємництво в Україні переходить від початкових експериментальних форм до більш стабільної ринкової логіки, орієнтованої насамперед на надання послуг іноземним замовникам. Саме в цей період формується сервісна й аутсорсингова модель, яка надовго визначить структуру української ІТ-галузі. Ключовим чинником цих змін стає поява регулярного експорту програмного забезпечення та ІТ-послуг, що поступово перетворює окремі ІТ-фірми на стійкі бізнес-структури.

В цей період українські ІТ-компанії починають системно інтегруватися у міжнародні виробничі процеси в межах аутсорсингової моделі, виконуючи замовлення для клієнтів з-за кордону[26]. Така інтеграція вимагала від компаній зміни організаційних підходів: від неформальних інженерних команд до більш структурованих організацій з управлінням проєктами, фінансами та взаємодією з клієнтами.

21. Liga.Tech (Liga.net), 30 років ІТ в Україні. Як це було.
22. Ibid.
23. ELEKS, "ELEKS for Ukraine," accesed December 5, 2025, https://careers.eleks.com/ua/eleks-for-ukraine/.
24. SoftServe, «SoftServe: про компанію», дата звернення 5 грудня 2025, https://career.softserveinc.com/uk-ua/about.
25. Малиновський, *Відоме й невідоме.*
26. Карий, Гальків і Цапулич, «Розвиток ІТ-сфери України».

У межах цього періоду виникають і швидко зростають компанії, що спеціалізуються на сервісному розробленні програмного забезпечення, зокрема Ciklum[27] та N-iX[28], засновані у 2002 році. Їхній розвиток демонструє поступовий перехід від індивідуального або малогрупового підприємництва до масштабованих бізнес-моделей, основаних на довгострокових контрактах і розширенні команд. Водночас внутрішній ринок ІТ-послуг залишається обмеженим, що посилює експортну орієнтацію галузі.

Професійна структура ІТ-праці в цей період зазнає помітної диференціації. Поряд із програмістами з'являються окремі ролі менеджерів проєктів, тестувальників, фахівців із підтримки та продажів. Формується початковий ринок ІТ-праці, зростає значення англомовної комунікації та відповідності міжнародним стандартам якості[29]. Модель універсального «технаря» поступово поступається місцем функціональному поділу праці.

Внутрішня культура ІТ-галузі в цей період трансформується під впливом західних управлінських практик і корпоративних норм. Орієнтація на клієнта, дотримання дедлайнів, контрактна дисципліна та прозорість процесів стають важливими елементами професійного середовища. Разом із тим зберігаються риси, успадковані з попереднього етапу, зокрема відносна автономія фахівців і неформальність внутрішніх комунікацій[30].

ІТ у цей період починає сприйматися як перспективна сфера зайнятості з можливістю стабільного доходу та міжнародної кар'єри, проте ще не оформлюється як публічно видимий соціальний прошарок. Їхня діяльність залишається малопомітною для широкого суспільства, а сама галузь асоціюється насамперед із «експортом інтелектуальної праці», а не з внутрішнім економічним розвитком.

Період із середини до кінця 2000-х років став якісно новим етапом у розвитку ІТ-підприємництва в Україні, коли галузь почала переходити від сукупності окремих компаній до інституційно оформленої індустрії з власними механізмами самоорганізації, представництва та внутрішньої комунікації. Визначальним маркером цього зламу стало створення у 2004 році IT Ukraine Association[31], що засвідчило появу потреби в колективному представленні інтересів ІТ-бізнесу та артикулюванні галузі як окремого економічного й соціального актора. В цей період ІТ-галузь України починає усвідомлювати себе як спільнота зі спільними проблемами, стандартами та довгостроковими цілями розвитку. Паралельно відбувається зростання кількості ІТ-компаній середнього масштабу, стабілізація експортної моделі та

27. IT Ukraine Association / Ciklum, "Ciklum. Member profile," accesed December 5, 2025, https://itukraine.org.ua/members/ciklum/.
28. IT Ukraine Association / N-IX, "N-IX. Member profile," accesed December 5, 2025, https://itukraine.org.ua/members/n-ix.
29. Карий, Гальків і Цапулич, «Розвиток ІТ-сфери України».
30. Шимановська-Діанич і Лахижа, «Розвиток ІТ-бізнесу в Україні».
31. IT Ukraine Association, «Асоціація IT Ukraine відзначає 19 років», 18 серпня 2023, https://itukraine.org.ua/asotsiatsiya-it-ukraine-vidznachaye-19-rokiv/.

накопичення підприємницького досвіду, що створює підґрунтя для формування внутрішніх інституцій галузі.

Важливим складником цього процесу стає поява професійних платформ і медіа, які забезпечують горизонтальну комунікацію всередині спільноти. Запуск у 2005 році платформи DOU сприяв формуванню публічного простору IT-ринку праці, обміну досвідом і неформальній регуляції професійних стандартів. Через такі платформи IT-спільнота не лише комунікувала внутрішньо, а й почала виробляти власний публічний образ, що поступово виходив за межі вузького професійного середовища[32].

Організаційні структури IT-компаній у цей період зазнають подальшого ускладнення. Вони переходять від суто сервісних моделей до комбінування сервісної та продуктової логіки, що добре ілюструє поява та розвиток продуктових компаній, зокрема Readdle[33] (заснована у 2007 році), MacPaw[34] (у 2008 році) та Grammarly[35] (у 2009 році). Ці компанії демонструють нову траєкторію IT-підприємництва, орієнтовану на створення власних продуктів для глобального ринку, що вимагало іншої організації праці, інвестиційних стратегій і корпоративної культури.

Професійна структура IT-праці в цей період стає більш диференційованою та стабільною. Поряд із технічними ролями остаточно закріплюються функції HR, рекрутингу, маркетингу, управління продуктами та бізнес-розвитку. Формується внутрішній ринок IT-праці з характерними для нього нормами мобільності, професійного зростання та конкурентності[36]. Водночас зростає роль корпоративної культури як інструменту утримання кадрів і внутрішньої інтеграції компаній.

Зовнішні уявлення про IT-фахівців у цей період зазнають суттєвих змін. Якщо раніше IT асоціювалося переважно з технічною підтримкою або «невидимою» експортною діяльністю, то у другій половині 2000-х років IT-фахівці починають сприйматися як носії нових професійних стандартів, високої мобільності та інтегрованості у глобальні процеси[37].

Упродовж 2010-х років IT-підприємництво в Україні входить у фазу структурної зрілості, що проявляється як у внутрішній організації галузі, так і в її соціальній та публічній репрезентації. На відміну від попереднього етапу, коли IT-компанії функціонували переважно як орієнтовані на експорт виробничі одиниці з обмеженою соціальною видимістю, у цей період формується цілісна індустрія з розвиненими професійними стандартами, інституційною інфраструктурою та власним публічним голосом.

32. Liga.Tech (Liga.net), 30 років IT в Україні. Як це було.
33. Readdle, "About Readdle," accessed July 14, 2025, https://readdle.com/about.
34. MacPaw, "Leadership," accessed July 14, 2025, https://macpaw.com/leadership.
35. Grammarly, "About Grammarly," accessed July 14, 2025, https://www.grammarly.com/about.
36. Карий, Гальків і Цапулич, «Розвиток IT-сфери України».
37. Ibid.

Зазначається, що саме в цей період ІТ-галузь остаточно закріплюється як один із ключових драйверів економічного зростання та валютних надходжень, демонструючи відносну стійкість до внутрішніх криз і зовнішніх шоків[38].

Водночас змінюється соціальна організація ІТ-підприємництва. Компанії масштабуються, зростає середній розмір команд, відбувається ускладнення управлінських структур і спеціалізація функцій. Якщо у 2000-х роках домінували відносно компактні організації з обмеженим поділом праці, то у 2010-х роках поширюються багаторівневі корпоративні моделі з чітко визначеними ролями у сферах управління проєктами, контролю якості, фінансів, рекрутингу та корпоративних комунікацій[39].

Паралельно формується внутрішня культура ІТ-галузі як окремого професійного середовища. Важливу роль у цьому процесі відіграють професійні спільноти, галузеві події, ІТ-кластери та освітні ініціативи, які сприяють циркуляції знань і формуванню спільної ідентичності[40].

Якщо у попередні десятиліття ІТ асоціювалося переважно з «технічною» або експортною діяльністю, то тепер ІТ-професія дедалі частіше сприймається як символ успішної інтеграції у глобальну економіку та соціального підйому. Журналістські ретроспективи та галузеві огляди фіксують появу публічного образу ІТ-фахівця як представника нового міського середнього класу, орієнтованого на міжнародні стандарти праці та споживання[41]. Хоча цей образ не є однорідним і не охоплює всю спільноту, саме в цей період ІТ-фахівці починають сприйматися як окремий соціальний прошарок, публічно впізнаваний і символічно значущий.

Запуск цифрових державних сервісів наприкінці 2010-х років, а згодом ухвалення спеціального правового режиму Дія.City у 2021 році означають перехід до нової моделі взаємодії між ІТ-галуззю та державою, у межах якої ІТ-підприємництво дедалі більше розглядається як стратегічний ресурс національного розвитку[42].

Повномасштабне вторгнення Російської федерації в Україну у лютому 2022 року стало подією, що докорінно змінила соціальні, економічні та інституційні умови функціонування українського суспільства, включно з ІТ-підприємництвом. Як і в інших галузях, війна порушила усталені моделі організації праці, міжнародної співпраці та підприємницької діяльності, водночас актуалізувавши нові форми адаптації, мобільності та взаємодії між бізнесом, державою і суспільством.

Для ІТ-галузі цей період характеризується поєднанням кризових викликів і збереженням відносної стійкості. З одного боку, відбувається масова релокація фахівців і компаній, трансформація внутрішніх організаційних процесів, зростання

38. BRDO і IT Ukraine Association, Розвиток української ІТ-індустрії. Аналітичний звіт.
39. Карий, Гальків і Цапулич, «Розвиток ІТ-сфери України».
40. Liga.Tech (Liga.net), 30 років ІТ в Україні. Як це було».
41. Ibid.
42. Верховна Рада України, Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні», Закон України від 15.07.2021 № 1667-IX, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20.

ролі віддаленої роботи та переорієнтація частини бізнесу на підтримку оборонних і волонтерських ініціатив. З іншого, ІТ-підприємництво зберігає інтеграцію у глобальні ринки та продовжує виконувати експортні контракти, що дозволяє галузі залишатися важливим джерелом валютних надходжень навіть в умовах війни.

Водночас соціальна історія ІТ-підприємництва воєнного періоду ще не може бути повноцінно реконструйована. Значна частина процесів перебуває в динаміці, а доступ до детальних статистичних даних, внутрішніх корпоративних рішень і повсякденних практик обмежений міркуваннями безпеки або не завершений у часі. Саме тому цей етап доцільно розглядати як відкритий для подальших досліджень, зокрема після завершення війни, коли з'явиться можливість ґрунтовнішого аналізу довгострокових соціальних, професійних і інституційних наслідків воєнної трансформації ІТ-підприємництва в Україні.

Узагальнену періодизацію розвитку ІТ-підприємництва в Україні подано в табл. 1.

Таблиця 1

Соціально-історична періодизація розвитку ІТ-підприємництва в Україні, 1991 – початок 2020-х років (узагальнено автором)

Узагальнена назва періоду	Часовий проміжок, у роках	Ключові події	Основні характеристики
Зародження ІТ-підприємництва та поява перших ІТ-фірм	1991–1996	1991 — створення компанії ELEKS 1991 — створення компанії Infocom 1992 — делегування національного домену .ua 1993 — створення компанії SoftServe 1994 — поява перших венчурних інвестицій у технологічний сектор	- малі, гнучкі ІТ-фірми без формалізованої ієрархії; - універсальний ІТ-фахівець, що поєднує технічні й управлінські функції; - неформальні команди; - ІТ-фахівці не виокремлюються як самостійний соціальний прошарок
Формування сервісної та аутсорсингової моделі ІТ-підприємництва	1996–2004	1996 — початок регулярної експортної діяльності українських ІТ-компаній 1998-2003 — зростання експорту комп'ютерних послуг як окремої статті 2002 — створення компанії Ciklum 2002 — створення компанії N-iX	- формуються сервісні та аутсорсингові компанії, орієнтовані на експортні контракти; - поява менеджерів проєктів, тестувальників, поділ функцій усередині команд; - набуває поширення клієнтоорієнтованість; - ІТ розглядається як перспективна, але ще малопомітна соціальна сфера

Інституціоналізація IT-галузі та формування спільноти	2004–2010	2004 — створення IT Ukraine Association 2005 — запуск платформи DOU 2007 — створення Readdle 2008 — створення MacPaw 2009 — створення Grammarly	- інституціоналізація галузі, поява асоціацій і продуктових компаній; - стабілізація та розширення ролей, поява не технічних ролей; - формування корпоративних культур і професійних стандартів; - поява образу IT-фахівців як окремої соціальної групи
Збільшення продуктового сегмента і публічна видимість IT-спільноти	2010–2022	2012 — формування регіональних IT-кластерів 2015–2016 — активізація IT-кластерів (Львів, Харків, Київ) 2017 — IT-послуги виходять на 3-тє місце серед експортних послуг України 2019 — запуск державної цифрової платформи «Дія» 2021 — ухвалення правового режиму Дія.City	- масштабування компаній, багаторівневий менеджмент, формалізація процесів; - закріплення спеціалізованих позицій (PM, QA, HR, designer, тощо), розвиток кар'єрних треків; - поєднання корпоративних практик із неформальністю та гнучкістю, формування галузевої ідентичності; - образ IT як престижної та глобально інтегрованої професія; - публічна видимість IT-спільноти
Воєнна трансформація IT-підприємництва	2022–...	2022 — повномасштабне вторгнення Російської федерації в Україну	- масова релокація IT-фахівців і компаній, перебудова внутрішніх процесів та управлінських моделей в умовах воєнного часу; - подальше посилення ролі віддаленої роботи як базового формату функціонування IT-бізнесу; - зростання залученості IT-компаній і фахівців до оборонних та волонтерських ініціатив як складової корпоративної та професійної культури

ВИСНОВКИ

У статті здійснено спробу соціально-історичної періодизації розвитку ІТ-підприємництва в Україні, яка ґрунтується не лише на економічних показниках, а передусім на змінах у соціальній організації галузі, професійних практиках та уявленнях про ІТ-фахівців як соціальну групу.

Виділені періоди відображають поступовий перехід від поодиноких ІТ-фірм і неформальних інженерних ініціатив 1990-х років до сформованої індустрії з розвиненою спільнотною інфраструктурою, публічною видимістю та інституційною взаємодією з державою у 2010-х роках.

Окрему увагу в дослідженні приділено питанню зовнішніх і внутрішніх уявлень про ІТ-фахівців. Можна відзначити, як від малопомітної групи технічних спеціалістів у 1990-х роках ІТ-спільнота поступово трансформується в публічно впізнаваний соціальний прошарок, що асоціюється з мобільністю, глобальною інтеграцією та новими професійними стандартами.

Воєнний період, що розпочався у 2022 році, окреслено як окремий етап, який суттєво змінює умови функціонування ІТ-підприємництва та водночас відкриває нові дослідницькі питання. З огляду на незавершеність процесів і обмежену доступність даних, соціальна історія ІТ-галузі воєнного часу потребує подальшого осмислення після завершення війни та появи більш повного масиву джерел.

Запропонована періодизація не претендує на остаточність, але створює аналітичну рамку для подальшого вивчення історії ІТ-підприємництва в Україні. Вона може бути використана як основа для поглиблених досліджень окремих періодів, регіональних особливостей, корпоративних практик або соціальних вимірів економіки, а також для порівняльних студій у ширшому міжнародному контексті.

REFERENCES

BRDO, IT Ukraine Association. *Rozvytok ukrainskoi IT-industrii. Analitychnyi zvit.* Kyiv, October 2018. https://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2017/04/Ukrainian_IT_Industry_Report_UKR.pdf.

Chaplich, S. "Istoriia ukrainskoho internetu". *ProIT*. January 2, 2025. https://proit.ua/istoriia-ukrayinskogho-intiernietu/.

Digital State UA. "IT-posluhy staly holovnym draiverom eksportu Ukrainy u 2025 rotsi". August 25, 2025. https://digitalstate.gov.ua/uk/news/it-outsourcing/it-posluhy-staly-holovnym-drayverom-eksportu-ukrayiny-u-2025-rotsi.

Digital State UA. "Ukraine's IT powerhouse: innovation without limits". Accessed December 5, 2025. https://digitalstate.gov.ua/news/it-outsourcing/ukraines-it-powerhouse-innovation-without-limits.

DOU. "Naikraschi IT-robotodavtsi 2024". January 6, 2025. https://dou.ua/lenta/articles/ratings-2024-summary/.

DOU. "Yaki krainy prynosiat naibilshe vytorhu ukrainskomu IT. Analityka IT-eksportu za rik". February 12, 2025. https://dou.ua/lenta/articles/it-export-in-2024/.

ELEKS. "ELEKS for Ukraine." Accesed December 5, 2025. https://careers.eleks.com/ua/eleks-for-ukraine/.

Ensmenger, N. *The Computer Boys Take Over: Computers, Programmers, and the Politics of Technical Expertise.* Cambridge, MA: MIT Press, 2010.

Fischer, C. *America Calling: A Social History of the Telephone to 1940.* Berkeley: University of California Press, 1992.

Grammarly. "About Grammarly." Accessed July 14, 2025. https://www.grammarly.com/about.

IT Ukraine Association / Ciklum. "Ciklum. Member profile." Accesed December 5, 2025. https://itukraine.org.ua/members/ciklum/.

IT Ukraine Association / N-IX. "N-IX. Member profile." Accesed December 5, 2025. https://itukraine.org.ua/members/n-ix/.

IT Ukraine Association. "Asotsiatsiia IT Ukraine vidznachaie 19 rokiv." August 18, 2023. https://itukraine.org.ua/asotsiatsiya-it-ukraine-vidznachaye-19-rokiv/.

Karyi, O., L. Halkiv, and A. Tsapulych. "Rozvytok IT-sfery Ukrainy: chynnyky ta napriamy aktyvizatsii". *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Seriia "Problemy ekonomiky ta upravlinnia"* 5, no 1 (2021): 42–55. https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/may/23587/210488verstka-44-57.pdf.

Liga.Tech (Liga.net). *30 rokiv IT v Ukraini. Yak tse bulo.* Accessed December 5, 2025. https://project.liga.net/projects/it_history/.

MacPaw. "Leadership." Accessed July 14, 2025. https://macpaw.com/leadership.

Malynovskyi, B. *Vidome i nevidome v istorii informatsiinykh tekhnolohii v Ukraini.* Kyiv: Interlink, 2004.

National Bank of Ukraine. *Balance of Payments: Methodological Notes.* Accesed December 5, 2025. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BoP_methodological_notes.pdf.

National Bank of Ukraine. *External Sector Statistics: Trade in Services*. Accesed December 5, 2025. https://bank.gov.ua/files/ES/Trade_m.pdf.

Readdle. "About Readdle." Accessed July 14, 2025. https://readdle.com/about.

Shymanovska-Dianych, L., and R. Lakhyzha. "Rozvytok IT-biznesu v Ukraini u fokusi stanovlennia korporatyvnoi kultury". *Stalyi rozvytok ekonomiky* 5 (56) (2025): 459–467. https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/1538/1487.

SoftServe. "SoftServe: pro kompaniiu". Accessed July 14, 2025. https://career.softserveinc.com/uk-ua/about.

Thompson, E. *The Making of the English Working Class*. New York: Pantheon Books, 1964.

Verkhovna Rada of Ukraine. *Zakon Ukrainy "Pro stymuliuvannia rozvytku tsyfrovoi ekonomiky v Ukraini"*. Zakon Ukrainy vid 15.07.2021 № 1667-IX. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20.

IT ENTREPRENEURSHIP IN INDEPENDENT UKRAINE: AN ATTEMPT AT A SOCIO-HISTORICAL PERIODIZATION

Based on an analysis of academic studies, analytical reports, journalistic retrospectives, and regulatory documents, the article proposes a social-historical periodization of the development of IT entrepreneurship in Ukraine from 1991 to the early 2020s. The research is grounded in the approach of social history, which makes it possible to consider IT entrepreneurship not only as an economic or technological activity, but as part of broader social transformations. The focus is placed not merely on quantitative indicators of industry growth, but primarily on changes in the organization of labor, professional practices, forms of interaction, and social perceptions.

Within the proposed periodization, five main stages are identified, reflecting the sequential evolution of IT entrepreneurship in Ukraine. These stages encompass the transition from isolated initiatives and the first IT firms of the 1990s, which operated under conditions of institutional uncertainty and limited access to markets, to the formation in the 2010s of a structured industry with established organizational models, a developed community infrastructure, and a growing product segment.

The study traces a shift in entrepreneurial logic-from service-oriented models to the emergence of companies that create their own technological products and integrate into global value chains.

The analytical focus of the article is concentrated on several interrelated dimensions: the evolution of organizational structures of IT companies, the transformation of professional roles and labor models, the formation of an internal culture of the IT sector, as well as the development of external perceptions of IT professionals as a distinct social group. It is shown that the development of IT entrepreneurship in Ukraine was uneven and largely determined by a combination of global market influences and internal social factors, in particular professional self-organization and horizontal ties within the community.

The proposed social-historical periodization does not claim to be definitive; however, it provides an analytical framework for further research on the history of IT entrepreneurship in Ukraine and may be used for in-depth analysis of specific stages, practices, and social transformations associated with the development of the digital economy.

Keywords: IT entrepreneurship, periodization, Ukrainian IT industry, social history, professional community, IT professionals, social perceptions, organizational structures.